

Marek STARÝ, *Terra felix. Dějiny Valdštejnova frýdlantského vévodství. I. díl. Geneze a rozsah vévodství, Praha, Auditorium 2024, 528 s. ISBN 978-80-87284-99-5.*

Název publikace naznačuje, že nejde o biografii Albrechta z Valdštejna, kterých se už tomuto vojevůdci třicetileté války zaslouženě dostalo více, ale o dosud ojedinělý počín naší historiografie dokumentující přednostně způsoby nabytí a organizačně právního zajištění majetkových držav, které Albrechtovi měly sloužit jako základ pro vybudování rozsáhlé a víceméně scelené pozemkové domény – knížectví a posléze vévodství frýdlantského, rozkládajícího se v severovýchodních Čechách. V názvu publikace je navíc uvedeno, že jde o I. díl – autor, právní historik Marek Starý, totiž zamýšlí, jak naznačuje úvodem, připojit návazně ještě díl druhý, který by měl důkladněji rozkrýt, jak bylo vévodství spravováno – od úrovně jeho ústřední správy se „zemskými“ úřady v Jičíně po nižší úroveň jednotlivých panství a měst, a výhledově i díly další věnované frýdlantským lénům, církevní správě apod.

Úkol, který si M. Starý předsevzal, je badatelsky velmi náročný, jelikož z působnosti Albrechta z Valdštejna se zachovalo neobvykle velké množství písemností. Autor úvodem osobní i úřední pramenné celky podrobněji charakterizuje (včetně tzv. Historické sbírky Rodinného archivu Clam-Gallasů) a zároveň upozorňuje, že některé z nich, a to i takové, jež jsou uloženy v klíčovém fondu Valdštejniana, nebyly dosud badatelsky zhodnoceny (například pro každodennost nesmírně cenné komorní protokoly či kopiáře missivů). Jiné naopak bylo zapotřebí znovu pečlivě v jejich informacích prošetřit a verifikovat tak již publikované názory předchozích badatelů o Valdštejnově osobnosti a jeho aktivitách. Jak dokládá závěrem připojený seznam využitých pramenů, nespokojil se autor zdaleka jen s fondy uloženými v domácích archivech, potažmo knihovnách (Knihovna Národního muzea v Praze), ale bádá též v několika relevantních odděleních Rakouského státního archivu ve Vídni.

Knih je rozdělena (kromě úvodu a závěru) do pěti rozsáhlých kapitol, které věcně přesně vystihují obsah pojednávaného. První kapitola *Skupování statků – chronologický přehled* sestává ze šesti podkapitol, nabízejících v kontextu dobového politického vývoje a osobní Valdštejnovy kariéry pohled na to, jaké statky se v poměrně krátkých 13 letech staly předmětem cíleného Valdštejnova zájmu vybudovat geograficky ucelené dominium. U vědomí postihu předních rebelů protihabsburského odboje i po majetkové stránce, se Albrecht z Valdštejna v první fázi, tedy v roce 1621, soustředil na předběžný zisk jejich statků formou zástavy. Ačkoli se tento právní vztah mohl na první pohled zdát jako nejistý, zakládal věřiteli přednostní právo při případném budoucím prodeji předmětných statků, což odpovídalo Valdštejnově promyšlené strategii. Přitom mu byli nápomocni jak kníže Karel z Lichtenštejna v pozici královského místodržícího v Čechách, tak dvorská

komora. Už v tomto období šlo především o klíčový majetkový komplex Albrechta Jana Smiřického (s rozhodujícím panstvím Jičín) a spojená panství Frýdlant a Liberec dalšího odsouzeného aktivního účastníka protihabsburského povstání Kryštofa z Redernu, jakož i jednotlivé statky jiných „hrdlem propadlých“ ve vybraném geografickém prostoru (Veliš Jindřicha Matyáše z Thurnu, Svijany Jáchyma Ondřeje Šlika). Autor pak rozebírá podrobně Valdštejnovy půjčky císaři a jejich „zajištění“ konkrétními statky a upozorňuje, že už v této fázi dokázal Albrecht z Valdštejna realizovat zásady bezhotovostní politiky a zápočtových operací, které ho zbavovaly povinnosti platit za nabývaný majetek hotovými penězi.

Vzápětí – v letech 1621–1623 – se Albrecht plně soustředil na ovládnutí majetků Smiřických, s nimiž byl po matce spřízněn a které se rozkládaly v jím vyhlédnuté oblasti. M. Starý detailně líčí, jak se Albrechtovi podařilo „vyšachovat“ jiné pretendenty na poručnictví nad posledním mužským potomkem obrovského majetku Smiřických, vyčíslitelného na více než milion kop míšeňských grošů, totiž svou tetu Kateřinu Říčanskou ze Smiřic a bratrance Jana Albrechta Slavatu z Chlumu (jeho starší bratři po odchodu do ciziny rovněž propadli veškerým svým jměním královskému fisku). I když, jak autor znovu upozorňuje, získal Albrecht za Valdštejna značnou část smiřických statků koupí již dříve, poručnictví nad nesvéprávným Jindřichem Janem Smiřickým mu nesporně v úsilí o arondizaci jeho panství přinášelo velkou výhodu. Přitom ale ještě bylo nutné brát v úvahu, které statky byly fideikomisní a tedy nedělitelné a které alodní. Ty byly nakonec sice rozděleny na polovinu, druhá část ale připadla dvorské komoře jako podíl odsouzeného Albrechta Jana Smiřického. Právní erudice umožňuje autorovi náležitě se orientovat ve spleti dobových právních a rodových vztahů a posoudit zodpovědně, nakolik bylo snažení Valdštejnovo diktováno jen nenasytností a bezskrupulózností anebo i jistým respektováním dobových uzancí, včetně poskytnutí odpovídajícího služebnictva Jindřichu Jiřímu na Hrubé Skále po jeho návratu do Čech z exilu. Ve fakty podloženém výkladu, týkajícím se získávání i dalších zpupných statků náležejících původně Smiřickým M. Starý mnohdy napravlí neadekvátní názory starších badatelů zabývajících se Albrechtovou osobností a současně naznačuje jeho organizační genialitu, s jakou cíleně postupoval a překlenul například i taková úskalí, že jako poručník Jindřicha Jiřího nemohl smiřické statky prodat sám sobě. Nabídl se tedy, že kupní cenu přesahující 500 tisíc kop míšeňských grošů předá jako půjčku panovníkovi (a k tomu mu připočítal náhradu za škody, jež za povstání utrpěly jeho moravské statky i stávající císařův dluh). V konečné fázi, roku 1623, tak Albrecht získal díky císařovu „pochopení“ situace – v kontextu potřeby financování válečného konfliktu – i další severočeské statky smiřických za odhadní sumy. Sofistikovaná strategie, totiž odpočítávat z kupní ceny různé „zápočty“ za své služby, se projevovala i v následných letech, takže ony závratné kupní sumy nesplácel Albrecht zdaleka celé, a tím méně v hotovosti.

Následná podkapitola se orientuje na léta 1622–1624, kdy došlo k největšímu pros-torovému rozšíření Albrechtova dominia a jeho ustavení jako knížectví. Autor zde podává výsledky svých důkladných rozborů, jak operativně Albrecht postupoval při získávání dalších pozemkových majetků. Ačkoli zprvu byly statky zabrané hlavním rebelům ponechány v držbě panovníka a byly využívány jako záruky za jeho půjčky, nebylo myslitelné, že by fiskus byl do budoucna schopen zástavy vyplatit. Jednotliví držitelé zástav tak byli koncem jara roku 1622 listy knížete Lichtenštejna vyzváni, aby je do půl roku zakoupili, což se ve Valdštejnově případě týkalo už výše uváděných statků Frýdlantu, Liberce, Veliše a Svijan. Poté následovala doslova smršť nákupů majetků i dalších rebelů (Bohuchvala Berky z Dubé, Václava Budovce z Budova ad.), ale takové, které byly územně odlehlé a Valdštejnovi se nehodily pro utváření jeho šťastné země, záhy opět czizoval. Z dnešního hlediska je až nepochopitelné, jak rychle tehdy obě zainteresované hlavní strany úřadovaly – od ledna do října roku 1623 získal Albrecht na více než 40 různě velkých panství a statků v Boleslavském a Hradeckém kraji, přičemž v dubnu téhož roku se ještě doladovaly některé právní otázky spojené s držbou smiřických statků. Nově získané majetky si nechal převést na královské léno a zároveň je spojil s předchozími pozemkovými majetky, především Frýdlangem a Libercem, který měly tento status již za předchozích majitelů. Albrecht si totiž, jak autor dovozuje, prozíravě uvědomil, že jako svobodné by jeho statky podléhaly zemským úřadům a úřadu desk zemských, což do budoucna nepovažoval pro sebe za výhodné. Začátkem září se k tomu Albrecht pro sebe a své přímé potomky dočkal císařského povýšení i do říšského knížecího stavu. Panství vyjmenovaná v lenních listech ze září roku 1623 a března roku 1624, postihující další územní zisky z jara (respektive i směny některých statků v intencích „územního plánu“ s příbuznými z konce roku 1623) tak vytvořila spolu s Frýdlangem a Libercem již dost kompaktní celek, který císař začátkem března povýšil na frýdlantské knížectví.

Na nákup dalších, jak drobnějších, tak i větších statků v průběhu let 1624–1627, včetně rozsáhlého dominia Pecka, patřícího jednomu z dalších protagonistů odboje, Kryštofu Harantovi z Polžic, je zaměřena další podkapitola práce. Tato fáze arondizace Valdštejnova dominia kulminovala začátkem ledna roku 1624, kdy bylo Frýdlansko císařem na Albrechtovu osobní žádost povýšeno na vévodství, ale v roce 1625 byla Valdštejnova pozornost obrácena – v souvislosti s jeho jmenováním generalissimem císařských vojsk – přednostně k vojenským záležitostem.

V následné podkapitole se autor věnuje tzv. likvidaci enkláv v letech 1627–1629. Pro toto období je podstatné, že v obecné rovině, v návaznosti na vydání nového zemského zřízení, byli v červenci roku 1627 na základě císařského patentu vyzváni všichni šlechtici, aby se buď ve stanovené lhůtě „srovnali ve víře“, anebo vystěhovali ze země, což tedy různým spekulantům nabízelo další možnosti k obohacení se na jejich úkor. V případě Albrechtově

vyslovuje M. Starý hypotézu, zda nezamýšlel převzít majetek dalších nekatolíků s tím, že by jeho předpokládané nesplacení mohlo pro ně znamenat jistou šanci právně majetky alespoň po jistý čas podržet a tak se dočasně vyhnout exilu. Hypotéza je do jisté míry pravděpodobná i z toho pohledu, že sám Albrecht přistoupil ke konverzi ke katolictví až začátkem 17. století. Ačkoli byl roku 1627 plně zaujat válečnými kampaněmi, v květnu téhož roku došlo na základě císařova lenního listu k formálnímu rozšíření Frýdlantska o statky nakoupené v předchozích letech 1624–1627. V letech 1628–1629 byla většina Albrechtem skoupených statků postupně vyvazována ze zemských desk, převáděna na královské léno a právně inkorporována do frýdlantského vévodství jako svébytného státoprávního celku.

Tehdy zřejmě sám Albrecht považoval jeho podobu za víceméně uzavřenou, začátkem 30. let mu ale situace na válečnickém poli přinesla nové „vyhlídky“ (i když v kontextu vývoje společensko-politické situace v říši byl napodzim roku 1630 zbaven na rok pozice hlavního velitele císařských vojsk). Na poslední akvizice v letech 1631–1634 je tedy zaměřena poslední podkapitola tohoto oddílu. Impulzem pro další rozšiřování Frýdlantska se totiž stal saský vpád do Čech 1631, kdy se rozhodli k návratu někteří emigranti, disponující v Čechách stále jistými majetky anebo majícími zde své pohledávky. Vývoj ovšem záhy nabral pro ně nechtěných obrátek. V roce 1633 byli ti aktivní, kteří se nedostavili před Valdštejnem samým ustavenou konfiskační komisi, kontumačně odsouzeni, a tak se mu kromě jiných statků podařilo po jistých peripetiích získat i panství Grabštejn (zde M. Starý opravuje dataci zisku oproti Tomáši Václavovi Bílkovi). Albrecht tehdy ale dohodl i několik standardních obchodů s dalšími šlechtickými majiteli – největším ziskem bylo panství Kost, nejsložitějším koupě vsi Pertoltice, kterou bylo zapotřebí vykoupit od jejích třech šlechtických majitelů. Územní vývoj Frýdlantska se z jeho strany završil v roce 1633 připojením panství Trnovany. Vzhledem k faktické ztrátě Meklenburska postoupil císař Albrechtovi z Valdštejna v té době slezské hlohovské knížectví, po jehož nabytí se také ustálil v konečné podobě Valdštejnův erb.

Důkladný výklad, v němž je poukazováno i na všechny obtíže se ziskem těch kterých statků (jejich držba nemusela být právně vykrytalizována, mohly na nich váznout i různé pohledávky, které bylo zapotřebí splatit, respektive je mohl Albrecht využít k výše zmíněným „odpočtům“ ze svých závazků apod.), ještě doprovází přehledná tabulka, kdy, od koho a za jakou výslednou cenu ten který pozemkový majetek v uvedených třinácti letech Albrecht z Valdštejna nabyl (s vysvětlující poznámkou o případných směnách, následném prodeji ad.). Další přílohy první kapitoly tvoří edice zástavního listu, vydaného knížetem z Lichtenštejna, na panství Jičín v únoru roku 1621 a zástavního listu téhož vydavatele z března roku 1623 na některá smiřická panství.

Druhá kapitola publikace nese název *Nabývací kupní smlouvy*. Autora zajímá celý proces, který vedl k sepsání, zpečetění a podpisu smluv. Z pochopitelných důvodů, vyplývajících

už z předchozího výkladu, se oddíl člení na dvě podkapitoly – výklad o smlouvách na konfiskované statky či případně na statky, které připadly panovníkovi z titulu odúmrti, a na podkapitolu o smlouvách s jednotlivými vlastníky pozemkových majetků. První typ smluv signoval a stvrzoval svou pečeti za dvorskou administrativu kníže Karel z Lichtenštejna, následně ovšem musel ještě zajistit panovníkovu ratifikaci. Zásadní bylo stanovení závazné kupní ceny a způsobů jejího splácení (panovník v některých případech trval na jejím navýšení, v jiných případech došlo zjevně k mýlce, že ceny nemovitostí nebyly podle odhadu uvedeny v kopách míšeňských grošů, ale v rýnských zlatých, čímž se dostávala stanovená suma na hodnotu nižší zhruba o 15 %). Jako strana kupující samozřejmě vystupoval vždy sám Valdštejn, pro něhož bylo rovněž velmi důležité očistění předmětu prodeje od dalších závazků. Posledním ustanovením smlouvy byla výhrada svobodné volby její intabulace do zemských desk – mohly tak učinit jak obě strany společně, tak jedna z nich bez přítomnosti druhé, a to buď osobně nebo prostřednictvím svých zástupců. Z hlediska diplomatického šlo podle autorova zjištění v případě předmětných smluv o víceméně jednotně strukturovaný formulář.

Ve druhé podkapitole jde tedy o pojednání o smlouvách uzavíraných Valdštejnem s jednotlivými skutečnými majiteli předmětných statků (čili nepostižených konfiskacemi). Zde tak šlo o klasické majetkové smlouvy, v nichž ovšem bývala na rozdíl od dříve pojednaných cena stanovována přímo v rýnských zlatých. V hotovosti byla ovšem nabyvatelem splácena jen malá část kupní ceny, zbytek byl „dorovnáván“ zejména dlužními úpisy. Na straně prodávajících způsobovaly právní obtíže různé nároky jejich příbuzných, například ovdovělých šlechticů, které měly na prodáváných statcích zapsáno věno. Přestože vyrovnání kupní ceny mnohdy vážlo, postoupení statku i jeho intabulace měly proběhnout bez odkladů. Teprve poté mohlo dojít k jeho zpětnému postoupení původnímu držiteli, který jej pak nadále – se vším příslušenstvím – využíval, jen s výhradou nepropouštění poddaných (případně i dalších omezení) bez Valdštejnova schválení. Pokud ten splatil alespoň část stanovené sumy, šlo vlastně o specifickou formu půjčky, z níž mu náležely úroky. Co se týče právního zajištění smluv, důležitým prvkem bylo postoupení statku a jeho intabulace. Je zajímavé, že v některých případech frýdlantský vévoda na přepis smlouvy in extenso do desk zemských rezignoval, stačilo mu, pokud prodávající tak zvaně statek vložil do desk, tedy přiznal se k jeho prodeji. Originály smluv byly na závěr stvrzovány pečeti obou smluvních stran, někdy dokonce pod společnou papírovou krytkou pečeti prodávajících a svědků. Na tyto a podobné odchylky autor také konkrétně upozorňuje. Pro ilustraci připojuje na závěr oddílu jako příkladné pro různé typy nákupů celkem 8 editovaných smluv z celkového rozpětí let 1622–1628 na větší i menší statky, popřípadě jejich díly – Frýdlant a Liberec, Studénka, Bělehrad, Hostinné, Vrchlabí, Chotec, Hradec, Starý Bydžov.

Třetí kapitola publikace je zaměřena na *Ekonomické aspekty budování Frýdlantska*. Rozborem specifických evidenčních pramenů, vyhotovovaných oběma stranami, jakož i na podkladě informací shromážděných v předchozích kapitolách, se nyní M. Starý snaží rekonstruovat finanční krytí Albrechtových záměrů. Ve stávající, byť z tohoto hlediska ne příliš četné odborné literatuře, se totiž vyskytují značné rozpory v uváděných číslech. Kapitola je důvodně rozdělena na podkapitoly, sledující rozhodující etapy budování šťastné země a poté na celkovou bilanci. Období let 1622, kdy se teprve naplno rozjel prodej konfiskátů, do roku 1624, je oprávněně nazváno jako období „velkého investora“, zatímco další podkapitola se už souhrnně zaměřuje na následná léta až do roku 1633. Ačkoli i na konfiskovaných statcích vážly dluhy, byly celé kupní ceny brány jako Valdštejnův závazek vůči fisku a v těchto případech si Albrecht umně započítával své pohledávky a služby vůči panovníkovi, samozřejmě včetně svých výdajů na vedení války. Kromě jiného M. Starý konstatuje, že dnes už není možné zjistit zdroj prostředků, které Albrecht z Valdštejna odvedl císaři proti zástavě smiřických statků Frýdlantu, Liberce, Veliše a Svijan. Speciální pozornost věnuje i majetkům prodaným jako lenní před povýšením Frýdlantska na knížectví, dále odprodeji statků, které se Valdštejnovi nehodily z teritoriálního hlediska, i jeho zisku z členství v mincovním konsorciu, v němž podle autora prověření ale rozhodně nepatřil k největším dravcům.

Stejně podrobně, do posledních „drobných“, pak autor podává vyčíslení Albrechtových nákupů v dalším období, a to opět za využití všech dostupných pramenů a připomíná i hodnotu Albrechtovi císařem postoupených slezských držav (Zaháňsko, Hlohovsko). Se zástavou Meklenburska, o němž již byla řeč výše, se Albrechtovi skýtala rovněž možnost zařadit se mezi říšské stavy, ty však s touto možností zásadně nesouhlasily. I jako velký pozemkový vlastník zůstal v té době Valdštejn dlužníkem fisku, pokud šlo o doplacení částek za některé konfiskované a odumřelé statky, velkorysostí císaře (a za věrné služby) však v mnoha případech dosáhl oddlužení. Co se týče soukromých vlastníků jako prodávajících, zde většinou Albrecht splatil jen menší část kupní ceny a na zbytek vystavoval prodávajícím dlužní úpisy s kratší či delší dobou splatnosti. Některé statky ještě před povýšením Frýdlantska na knížectví rozprodával jako lenní (také svým důstojníkům). I zde jsou prokazatelné nejrůznější „obezličky“ – nebyl-li lenní statek zcela zaplacen, mohly jím být zčásti nebo zcela kompenzovány majetkové nároky nových leníků. Vcelku autor konstatuje, že pokud se proti sobě postaví náklady na statky přivtělené k Frýdlantsku v meziobdobí 1624–1633, které byly vzhledem k výše zmiňovaným praktikám téměř nulové, a na druhé straně Albrechtovy příjmy z prodeje lenních statků, utváření „šťastné země“, byť šlo o rozsáhlý majetkový komplex, jej zas až tak moc nestálo.

Důkladná bilance koupí, včetně závazků a pohledávek, je podána ve třetí podkapitole. Díky nejrůznějším spekulacím, zmíněným výše, a Valdštejnovým válečným nákladům ve prospěch

císaře, vyznívá nakonec tak, že Albrecht z Valdštejna, byť nakoupil od fisku celkově statky za více než 3,5 milionů rýnských zlatých, nebyl zatížen dluhy, naopak měl ještě vůči císaři jisté pohledávky. Horší byla Albrechtova platební morálka vůči „soukromníkům“. Zde šlo o sice jednodušší, přímé vztahy prodávající versus kupující, ale v těchto případech lze zodpovědně konstatovat, že Valdštejn mnoha svým věřitelům neplatil. K počátku 30. let, kdy se nákupy už omezily na minimum, dlužil jednotlivcům celkově přes půl milionu rýnských zlatých, které následně splatil jen z malé části. Jelikož se navíc nesplacených statků nemohl reálně ujmout, přijímal ještě od původních vlastníků úroky z těch finančních částek, které splatil. V kontextu celkové hodnoty získaných statků, včetně konfiskovaných (a jejich „úhrady“ nejrozumnějšími naznačenými způsoby) nebyly ale Valdštejnovy dluhy až tak gigantické. Je otázkou, zda by byl býval do budoucna schopen své finanční závazky umořovat z výnosů samotného Frýdlantska, když i jeho výdaje na osobní reprezentaci byly obrovské. Na druhé straně bylo ale zřejmě pro Valdštejna výhodným (podle účtů zemské komory) vojenské podnikání, do něhož Valdštejn Frýdlanstko rovněž zapojil, ale jež nelze v jednotlivých letech přesně sledovat.

Ve čtvrté kapitole se M. Starý soustředil na *Státoprávní zakotvení Frýdlantska v panovnických majestátech*. Kapitolu dělí na sedm podkapitol, v nichž rozebírá předmětné písemnosti z hlediska věcného, právního i diplomatického. Vlastnímu právně věcnému rozboru je věnováno pět podkapitol, zaměřených jak na zásadní listiny, povyšující Frýdlantsko na knížectví (12. března 1624) a vévodství (4. ledna 1627), tak poté na privilegia upravující postavení Frýdlantska před jeho povýšením na knížectví, na královské lenní listy na frýdlantské statky, na privilegia z let 1627–1628 a na privilegium týkající se udělení Hlohovska (k jeho definitivnímu darování formou udělení léna došlo 10. července roku 1632, předmětné listiny však nejsou dochovány v originále). Šestá podkapitola je zaměřena na diplomatický rozbor privilegií upravujících postavení Frýdlantska po stránce a sedmá přináší shrnutí autorových poznatků formou deseti hlavních tezí. I jako „diplomatik“ si počíná autor velmi obratně, naznačuje, jaké ověřovací prostředky (i privilegií ve formě knihy) byly užity a jaké osoby, kromě vydavatele, připojily za příslušné kanceláře své podpisy (ve dvou případech, jak ještě naznačím, šlo take o kancelář říšskou).

Na začátku soustředěného Valdštejnova úsilí o vybudování teritoriálně i právně zajištěného rodového panství stálo privilegium z 12. srpna roku 1622, jímž byly panství Frýdlant a další k němu připučené statky prohlášeny císařem za rodové svěření neboli fideikomis. Zásadními pak byla privilegia z 15. září roku 1622, udělující Albrechtovi a jeho nástupcům tzv. velký palatinát i nový erb (bylo vydáno formou knihy) a následné privilegium z 16. února roku 1628 (není dochováno v originále), doplňující výsady palatinátu o právo mincovní, právo udělovat šlechtictví a povyšovat vesnice na města. Obě byla vystavena, jaksi neústrojně, jelikož se týkala teritoria unvitř českého státu, říšskou

kanceláři. K jedinečnému státoprávnímu postavení Frýdlantska ovšem výrazně přispělo privilegium z 13. května roku 1623 (tedy ještě před povýšením Albrechta a jeho nástupců do knížecího stavu 7. září roku 1623 a povýšením Frýdlantska na knížectví 12. března roku 1624), které dovolovalo Valdštejnovi zřídit pro panství Frýdlant zvláštní právo. Celkem autor rozbírá 14 privilegií, nenacházím však jejich avizovaný (s. 224) tabelární přehled. Lenní listy obdržel Aldrecht od císaře celkem tři (9. září roku 1623, 5. března roku 1624 a 4. května roku 1627), přičemž dva prvně uvedené byly podkladem pro panovnický diplom z 12. března roku 1624, kdy Valdštejnovy državy sestávaly z 57 panství (k nimž je ještě nutné připočítat Frýdlant a Liberec, které byly královským lénem už za Redernů). Po povýšení na vévodství přibýlo dalších šest statků. Všechny pak byly jako léna vymazány z desk zemských. V závěrečných tezích pak autor výstižně shrnuje, že pro integritu Frýdlantska měl rozhodující význam zmíněný rodinný fideikomis a že samotný status knížectví a později vévodství pro Frýdlantsko neznamenal vyšší státoprávní kvalitu. Daleko významnější byla některá, již výše připomenutá privilegia a zejména udělení velkého palatinatu. Z právního hlediska autor ještě akcentuje význam privilegia *de non confiscandum* z 11. května roku 1627 (znovu došlo k jeho udělení ještě 4. ledna roku 1633 a rozšíření platnosti i na Zaháňsko a Hlohovsko) a privilegia *de non appellando* z 16. února roku 1628 znamenající, že žádný soudní spor nemohl být na Frýdlantsku řešen zvenčí (ani dvorským soudem, byť šlo o državy lenní). Jen ve finančním ohledu měly být z Frýdlantska odváděny daně jako z jiných českých statků, takže se na něj částečně vztahovala kompetence českého zemského sněmu, jehož měl frýdlantský vévoda právo se účastnit. Jinak je ovšem patrná generalissimova snaha zpřetrhat, řečeno slovy autora, “*co nejvíce pouta, která jeho državu poutala ke zbytku Českého království*”, což umožňovala i jeho poměrně odlehlá geografická poloha. Ke kapitole jsou opět připojeny edice dvou zásadních písemností, totiž zmíněného privilegia z roku 1623 o zřízení zvláštního práva a privilegia z roku 1627 o povýšení na vévodství. Představu o územním rozsahu “šťastné země” ilustrativně podtrhují i připojené mapy (přetisk mapy z rodinného archivu Clam-Gallasů a rekonstrukční mapa k roku 1633 Josefa Vítězslava Šimáka).

Pátá kapitola je sice lakonicky nazvána *Rozsah jednotlivých statků*, rozsahem stran však tvoří polovinu publikace. M. Starý zde formou obáhlých, jednotně strukturovaných hesel podává historii jednotlivých panství s akcentem na jejich podobu v době, kdy je Albrecht získal. Hesla jsou řazena v abecedním pořádku, a to samostatně pro statky formálně do Frýdlantska inkorporované (těch byla většina) a statky připojené k Frýdlantsku fakticky. Z inkorporovaných šlo v první řadě o zmiňované lenní statky a poté statky získané ve 30. letech (v souvislosti se saským vpádem). U všech panství autor vyjmenovává jejich komponenty (panská sídla, poplužní dvory, města, městečka a vesnice, ale také hospodářské objekty a provozy (pivovary, mlýny, rybníky ad). Autor shromažďuje také všechny získatelné

údaje týkající se počtu poddanských domů a venkovských usedlostí (podle berních rejstříků). V poslední části hesla přináší informace, jaké byly osudy příslušných panství do konce existence samostatného frýdlantského vévodství. V závěru pak uvádí, že rozsah všech panství, z nichž sestávala „terra felix“, lze vyčíslit na téměř 120 000 hektarů.

Předkládaná publikace Marka Starého o Valdštejnově cíleném budování stmelěného územního celku, jakéhosi „státu ve státě“ (možná i s vyhlídkou jeho odtržení), je tedy v naší stávající historiografii jedinečná svým zaměřením, neboť, jak autor sám znovu v závěru konstatuje, nebyla dosud pozoruhodným dějinám utváření této, byť krátce existující domény věnována žádná syntetická práce. Příkladná je i důkladností zpracování a tedy kritickým vyhodnocením obrovského množství získaných informací v kontextu dobové velké politiky a jejího dopadu na společenskou restrukturalizaci domácích poměrů. Je sympatické, že M. Starý posuzuje aktivity Albrechta z Valdštejna optikou samotné převratné doby, v níž různé excesy nebyly zřídka. V tom světle se tedy Albrecht nejeví, přísně vzato, jako bezuzdný kořistník, ale především jako výborný organizátor a geniální stratég – více ještě v hospodářském nežli válečnickém slova smyslu. Zpracování předmětných okruhů týkajících se utváření „šťastné země“ tak vytváří spolehlivou základnu pro rozkrytí jejího správního systému v proponovaném následném díle.¹

doc. PhDr. Ludmila Sulitková, CSc.

Katedra archivnictví a pomocných věd historických, Filozofická fakulta,

Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem

ludmila.sulitkova@ujep.cz

¹ Je pochopitelné, že autor začleňuje do svého výkladu jen okrajově moravské statky Albrechta z Valdštejna, které z větší části získal po své první ženě Lukrécii Nekšovně z Landeka a držel je navíc jen krátkodobě. Těm se M. Starý podrobně věnuje v samostatné studii *Moravské peníze v českých obchodech. Nekšovský odkaz jako jeden ze základů Valdštejnova vzestupu*, in: Jiří Holík – Dalibor Janiš a kol., *Albrecht z Valdštejna a východní Morava na prahu třicetileté války*, Lukov 2025, s. 28–45.